

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Модальні інфінітивні конструкції у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців.....	5
Розділ 2. Поле модальності.....	14
Розділ 3. Мікрополе «Необхідність».....	23
Розділ 4. Мікрополе «Можливість».....	53
Розділ 5. Мікрополе «Воля»	84
Висновки.....	138
Додатки.....	140
Список використаних джерел.....	147

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Модальні інфінітивні конструкції у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців.....	5
Розділ 2. Поле модальності.....	14
Розділ 3. Мікрополе «Необхідність».....	23
Розділ 4. Мікрополе «Можливість».....	53
Розділ 5. Мікрополе «Воля»	84
Висновки.....	138
Додатки.....	140
Список використаних джерел.....	147

ВСТУП

Сучасна лінгвістика все інтенсивніше займається вивченням питань семантики. Проблеми семантики перебувають у центрі уваги сучасного мовознавства не тільки тому, що через цей аспект розкривається комунікативна сутність мови, а й тому, що зміст мовлення безпосередньо пов'язаний із пізнавальною діяльністю людини і є полем функціонування багатьох суміжних наук – філософії, гносеології, літературознавства, інформатики та інших, які вивчають процеси формування і передачі знака в системі мови. Одним з таких досліджень є пропонована монографія. Вона присвячена вивченню інфінітивних конструкцій як засобу вираження логічної модальності у сучасній німецькій мові. Вибір теми пов'язаний з двома основними причинами: недостатнім рівнем дослідженості інфінітивних конструкцій у сучасному мовознавстві і відсутністю єдиного критерію визначення синтаксичної функції інфінітива.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що категорія модальності, до вивчення якої звертаються і мовознавці, й філософи, і психологи, нині продовжує залишатися недостатньо вивченою. Крім того, відсутній єдиний критерій при визначенні синтаксичного статусу інфінітива, і, як наслідок цього, в мовознавстві існує непослідовність при віднесенні інфінітива до різних членів речення в аналогічних конструкціях. Цей факт проявляється в суперечливих судженнях мовознавців щодо зазначених конструкцій. Вирішення цих питань є досить актуальним на сучасному етапі розвитку мовознавства.

У монографії здійснена спроба відтворення мовної системи логічної модальності. З цією метою проведено: семантичний аналіз модальних компонентів інфінітивних конструкцій, семантичний аналіз інфінітивних компонентів, визначення характеру взаємозв'язку компонентів конструкції, визначення синтаксичного статусу інфінітива.

ВСТУП

Сучасна лінгвістика все інтенсивніше займається вивченням питань семантики. Проблеми семантики перебувають у центрі уваги сучасного мовознавства не тільки тому, що через цей аспект розкривається комунікативна сутність мови, а й тому, що зміст мовлення безпосередньо пов'язаний із пізнавальною діяльністю людини і є полем функціонування багатьох суміжних наук – філософії, гносеології, літературознавства, інформатики та інших, які вивчають процеси формування і передачі знака в системі мови. Одним з таких досліджень є пропонована монографія. Вона присвячена вивченню інфінітивних конструкцій як засобу вираження логічної модальності у сучасній німецькій мові. Вибір теми пов'язаний з двома основними причинами: недостатнім рівнем дослідженості інфінітивних конструкцій у сучасному мовознавстві і відсутністю єдиного критерію визначення синтаксичної функції інфінітива.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що категорія модальності, до вивчення якої звертаються і мовознавці, й філософи, і психологи, нині продовжує залишатися недостатньо вивченою. Крім того, відсутній єдиний критерій при визначенні синтаксичного статусу інфінітива, і, як наслідок цього, в мовознавстві існує непослідовність при віднесенні інфінітива до різних членів речення в аналогічних конструкціях. Цей факт проявляється в суперечливих судженнях мовознавців щодо зазначених конструкцій. Вирішення цих питань є досить актуальним на сучасному етапі розвитку мовознавства.

У монографії здійснена спроба відтворення мовної системи логічної модальності. З цією метою проведено: семантичний аналіз модальних компонентів інфінітивних конструкцій, семантичний аналіз інфінітивних компонентів, визначення характеру взаємозв'язку компонентів конструкції, визначення синтаксичного статусу інфінітива.

Дослідження виконано на матеріалі художньої прози, суспільно-політичної хроніки і науково-технічної літератури. Для аналізу художньої прози відібрані твори німецьких авторів ХХ століття: Т. Манна, Д.Нолля, Л.Фейхтвангера Е.Штріттматтера та ін. Науково-технічна проза представлена науково-технічним журналом «Stahl und Eisen». Матеріалом для аналізу політичної хроніки послужили газети «Neues Deutschland» і «Deutsche Tribüne». Матеріал був відібраний методом суцільної вибірки на основі творів німецьких авторів ХХ століття і німецьких перекладів, причому переклади склали 10 % від загальної кількості матеріалу. Звернення до перекладів викликано тим, що порівняння аналогічних явищ в сучасних німецькій і українській мовах є доцільним, оскільки питання про синтаксичні функції інфінітива детально розробляється у вітчизняному мовознавстві.

Достовірність результатів підтверджується дослідженням текстового масиву, який містить 100 000 випадків вживання інфінітивних конструкцій.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи семантичного та прагматичного аналізу. У ході дослідження проводився семантичний аналіз: модальних компонентів (синонімічні і антонімічні відносини в кожному мікрополі модальності – необхідність, можливість, воля); інфінітивних компонентів (визначення семакласів інфінітивів); сполучуваності інфінітивних компонентів з модальними.

У монографії інфінітивні конструкції вперше розглядаються як семантична і синтаксична єдність, а також пропонується структура поля модальності і його мікрополів. Категорії «необхідність», «можливість» і «воля» розглядаються у сукупності їх взаємозв'язків, при цьому категорія «воля» вперше виділяється в поле модальності.

Теоретичне значення монографії пов'язане з розробкою в ній загальних проблем модальності і теорії лексико-синтаксичних полів.

Дослідження виконано на матеріалі художньої прози, суспільно-політичної хроніки і науково-технічної літератури. Для аналізу художньої прози відібрані твори німецьких авторів ХХ століття: Т. Манна, Д.Нолля, Л.Фейхтвангера Е.Штріттматтера та ін. Науково-технічна проза представлена науково-технічним журналом «Stahl und Eisen». Матеріалом для аналізу політичної хроніки послужили газети «Neues Deutschland» і «Deutsche Tribüne». Матеріал був відібраний методом суцільної вибірки на основі творів німецьких авторів ХХ століття і німецьких перекладів, причому переклади склали 10 % від загальної кількості матеріалу. Звернення до перекладів викликано тим, що порівняння аналогічних явищ в сучасних німецькій і українській мовах є доцільним, оскільки питання про синтаксичні функції інфінітива детально розробляється у вітчизняному мовознавстві.

Достовірність результатів підтверджується дослідженням текстового масиву, який містить 100 000 випадків вживання інфінітивних конструкцій.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи семантичного та прагматичного аналізу. У ході дослідження проводився семантичний аналіз: модальних компонентів (синонімічні і антонімічні відносини в кожному мікрополі модальності – необхідність, можливість, воля); інфінітивних компонентів (визначення семакласів інфінітивів); сполучуваності інфінітивних компонентів з модальними.

У монографії інфінітивні конструкції вперше розглядаються як семантична і синтаксична єдність, а також пропонується структура поля модальності і його мікрополів. Категорії «необхідність», «можливість» і «воля» розглядаються у сукупності їх взаємозв'язків, при цьому категорія «воля» вперше виділяється в поле модальності.

Теоретичне значення монографії пов'язане з розробкою в ній загальних проблем модальності і теорії лексико-синтаксичних полів.

РОЗДІЛ 1. МОДАЛЬНІ ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Проблема модальності є перш за все філософською проблемою, а потім вже лінгвістичною. Філософи спираються на міркування Аристотеля з цього питання: «Будь-яке судження є судження про те, що притаманне, або про те, що необхідно притаманне, або про те, що можливо притаманне ...» [8, с. 147]. Таким чином, висловлювання, які розрізняються у логічній модальності як проблематичні, асертичні й аподиктичні, розглядаються в залежності від того, які відносини існують між суб'єктом і предикатом – можливості, дійсності або необхідності.

У традиційній логіці існувало два різних уявлення про характер модальностей. З одного боку, було представлено думку, що під модальностями маються на увазі об'єктивні необхідність, можливість і перехід до дійсності. З іншої точки зору, модальності мають суб'єктивний характер, є моментами мислення і представляють різні ступені достовірності.

Сучасна модальна логіка досліджує відносини між такими модальностями: необхідність, не-необхідність, можливість, неможливість, істинність або дійсність і помилковість або не-дійсність [61, с. 273].

Неоднозначне трактування модальності у філософії зумовило, в свою чергу, різне розуміння модальності в мовознавстві. При цьому не можна недооцінювати важливість цього питання для лінгвістики. На думку Г. Золотової, «важливість для синтаксису проблеми модальності очевидна так само, як очевидна її невирішеність. Питання про природу і межі модальності належить до числа найскладніших і найбільш спірних у теоретичному мовознавстві. Немає іншої категорії, про мовну природу і складники якої висловлювалося б стільки різних і суперечливих точок зору, як про категорію модальності» [33, с. 29].

У сучасному мовознавстві поняття модальності трактується абсолютно по-різному: одні дослідники визначають її як семантичну категорію [1,

РОЗДІЛ 1. МОДАЛЬНІ ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Проблема модальності є перш за все філософською проблемою, а потім вже лінгвістичною. Філософи спираються на міркування Аристотеля з цього питання: «Будь-яке судження є судження про те, що притаманне, або про те, що необхідно притаманне, або про те, що можливо притаманне ...» [8, с. 147]. Таким чином, висловлювання, які розрізняються у логічній модальності як проблематичні, асертичні й аподиктичні, розглядаються в залежності від того, які відносини існують між суб'єктом і предикатом – можливості, дійсності або необхідності.

У традиційній логіці існувало два різних уявлення про характер модальностей. З одного боку, було представлено думку, що під модальностями маються на увазі об'єктивні необхідність, можливість і перехід до дійсності. З іншої точки зору, модальності мають суб'єктивний характер, є моментами мислення і представляють різні ступені достовірності.

Сучасна модальна логіка досліджує відносини між такими модальностями: необхідність, не-необхідність, можливість, неможливість, істинність або дійсність і помилковість або не-дійсність [61, с. 273].

Неоднозначне трактування модальності у філософії зумовило, в свою чергу, різне розуміння модальності в мовознавстві. При цьому не можна недооцінювати важливість цього питання для лінгвістики. На думку Г. Золотової, «важливість для синтаксису проблеми модальності очевидна так само, як очевидна її невирішеність. Питання про природу і межі модальності належить до числа найскладніших і найбільш спірних у теоретичному мовознавстві. Немає іншої категорії, про мовну природу і складники якої висловлювалося б стільки різних і суперечливих точок зору, як про категорію модальності» [33, с. 29].

У сучасному мовознавстві поняття модальності трактується абсолютно по-різному: одні дослідники визначають її як семантичну категорію [1,